Autor: Łukasz Migniewicz

Temat lekcji:

Nieustraszone! Hannah Szenes i Maria Kwaśniewska.

1. INFORMACJE WSTĘPNE

Historie przepełnione tragedią pozornie długo pozostają w świadomości społecznej. Organizuje się ku pamięci ofiar tych wydarzeń uroczystości lub akademie. Niejednokrotnie ich upamiętnienie przyjmuje postać pomnika, tablicy, nawet narodowego święta. Często jednak pamięć o tragicznych wydarzeniach zanika wraz z ostatnimi jej świadkami, przesuwając je do domeny historyków i każąc o sobie przypominać jedynie zapisem w kalendarzu. Podobnie jak z historiami jest z ich bohaterami. Najtragiczniejsze z europejskich doświadczeń – II wojna światowa wraz z masową eksterminacją motywowaną pochodzeniem etnicznym – jest dzisiaj nie tylko pouczającą lekcją historii, ale także opowieściami ludzi, którzy odeszli lub niedługo odejdą. Wśród uczestników tych wydarzeń było wielu bohaterów. O niektórych z nich nigdy się nie dowiemy, ulotna jest bowiem pamięć, o niektórych przez lata nie pamiętano. Są też ci, o których niewiele wiemy, a przecież ich bohaterstwo było niewyobrażalne.

Prezentowany scenariusz pozwala zapoznać się z dwiema bohaterkami, których losy nie były do tej pory szerzej eksponowane w nauczaniu historii w szkole, tym samym realizacja tematu pozwoli na szersze spojrzenie na problematykę polityki eksterminacji, prowadzonej przez III Rzeszę. Poznanie postaw ludzkich wobec ogromu zaistniałej tragedii oraz konieczności podejmowania trudnych decyzji.

Scenariusz jest przeznaczony do realizacji w szkole podstawowej. Możliwe jest wykorzystanie go na zajęciach interdyscyplinarnych łączących zagadnienia z zakresu języka polskiego, historii i wiedzy o społeczeństwie.

Zadania zostały przygotowane w oparciu o ekspozycję *Nieukończone życia*, dlatego przed rozdaniem kart pracy uczniowie powinni zwiedzić wystawę i zapoznać się z jej częściami. Wstęp i omówienie rezultatów przeprowadzamy w sali warsztatowej na terenie ekspozycji.

Poszczególne elementy scenariusza można modyfikować celem dostosowania ich do odbiorców.

2. POZIOM EDUKACYJNY: **II etap edukacyjny, klasa 8 szkoły podstawowej**

3. CZAS TRWANIA LEKCJI: **2 x 45 minut**

4. ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ:
Etap kształcenia II; szkoła podstawowa klasa 8
CELE KSZTAŁCENIA: **I.1,4, 5, II.1, 3, 4, 5, III.2, 3, 4**
TREŚCI NAUCZANIA: **XXVII.3, XXX.4, XXXI.3, XXXIII.2, XXXIV.1**

5. CELE OPERACYJNE LEKCJI

Uczeń:

- przedstawia założenia niemieckiego planu eksterminacji ludności żydowskiej oraz polskiej;
- wyjaśnia pobudki, którymi kierowały się osoby pomagające współwięźniom oraz osobom skazanym przez totalitaryzm na eksterminację oraz dokonuje oceny ich działania;
- charakteryzuje postawy władz wobec prześladowania swoich obywateli;
- wykorzystuje materiały źródłowe do tworzenia narracji historycznej;
- wykorzystuje nabytą wiedzę do tworzenia nowej informacji;
- analizuje teksty źródłowe i zdjęcia, wskazując związki przyczynowo-skutkowe.

6. METODY I FORMY PRACY:

- rozmowa nauczająca,
- dyskusja,

- praca w grupach,
- burza mózgów,
- mapa myśli,
- analiza materiałów źródłowych, tekstów oraz ilustracji.

MATERIAŁY POMOCNICZE:

- karteczki samoprzylepne, flipchart/tablica, flamastry,
- materiały źródłowe, załączniki nr 1–4,
- karta pytań dla grup, załącznik nr 5.

7. STRUKTURA LEKCJI

CZĘŚĆ I: **Czynności organizacyjne (10 minut)**

Nauczyciel wyjaśnia uczniom, że celem warsztatów jest poznanie historii dwóch bohaterek, które pomimo zagrożenia swojego życia, zdecydowały się na pomoc innym. Podczas zajęć uczniowie zajmą się analizą fragmentów ich biografii w kontekście II wojny światowej oraz polityki eksterminacji prowadzonej przez III Rzeszę. Nauczyciel przypomina, czym były ustawy norymberskie oraz konferencja w Wansee.

CZĘŚĆ II (**20 minut**)

→ **Burza mózgów**

Nauczyciel rozdaje uczniom kartki samoprzylepne, prosząc uczniów o wyrażenie własnej opinii w jednym lub kilku słowach na temat:

→ **Czy warto ratować innych nawet za cenę własnego życia?**

Następnie uczniowie przyklejają kartki na tablicy, prosząc ochotników o krótkie uzasadnienie swojej wypowiedzi. Odpowiedzi mogą być różne, ale najczęściej prowadzą do trzech postaw (różnie warunkowanych), jednej na TAK, drugiej na NIE, trzeciej TO ZALEŻY OD. Po odczytaniu części wypowiedzi nauczyciel stara się poprowadzić dyskusję, wskazując na tło wydarzeń II wojny światowej, podkreślając,

że dylemat, który przed chwilą stał przed uczniami, był codziennym doświadczeniem wielu osób w okresie dominacji III Rzeszy i często przybierał jedną z trzech wskazanych wcześniej form.

CZĘŚĆ III (**40 minut**)

→ **Praca w 5 grupach**

Uczniowie dzielą się na 5 grup, każda z nich otrzymuje do opracowania jedno ze źródeł:

- **Grupa 1** – sytuacja Żydów na Węgrzech w trakcie II wojny światowej (**załącznik nr 1**).
- **Grupa 2** – biografia Hannah Szenes umieszczona w ramach interaktywnej wystawy Nieukończone życia.
- **Grupa 3** – ostatni wiersz Hannah Szenes (**załącznik nr 2**) oraz biografia Hannah Szenes umieszczona w ramach interaktywnej wystawy Nieukończone życia.
- **Grupa 4** – fragment biografii Marii Kwaśniewskiej (**załącznik nr 3**).
- **Grupa 5** – fotografia z wręczenia medali podczas Letnich Igrzysk Olimpijskich w Berlinie w 1936 roku (**załącznik nr 4**).

Podczas pracy grupy mogą się konsultować.

Grupy otrzymują samoprzylepne kartki, na których zapiszą wnioski z analizy źródeł w oparciu o przygotowane wcześniej pytania (**załącznik nr 5**).

Uczniowie zapisują swoje spostrzeżenia na karteczkach i przyklejają je na tablicy/flipcharcie. Nauczyciel rozpoczyna dyskusję na temat kobiet, które w obliczu totalitarnej polityki III Rzeszy nie złamały się, stając się bohaterkami. Choć pochodziły z różnych krajów, były do siebie podobne. Finalnym procesem jest stworzenie dwóch map myśli, pierwszej poświęconej Hannah Szenes, drugiej Marii Kwaśniewskiej.

CZĘŚĆ IV (**20 minut**)

→ **Podsumowanie**

Na zakończenie nauczyciel zaprasza uczniów do stworzenia mapy myśli poświęconej dwóm bohaterkom. Na środku zapisuje główną myśl, od której zacznie się tworzenie mapy myśli, **Choć pochodziły z różnych krajów były do siebie podobne.**

PROPONOWANE ZADANIE DOMOWE

Hannah Szenes w ostatnim swoim wierszu napisała:

Postawiłam na to, co najważniejsze,
Rzuciłam kości. Przegrałam.

Czy na pewno przegrała? Uzasadnij odpowiedź.

MATERIAŁY POMOCNICZE

→ **załącznik nr 1**

Do wiosny 1944 roku węgierscy Żydzi pozostawali największą w Europie społecznością żydowską, która nie została dotknięta masową eksterminacją. Ich położenie zmieniło się wraz z zajęciem kraju przez Niemców. Wówczas Regent Królestwa Węgier Miklós Horthy powołał nowy rząd, który rozpoczął współpracę z szefem referatu żydowskiego w Głównym Urzędzie Bezpieczeństwa Rzeszy, Adolfem Eichmannem (…)

Władze okupowanych Węgier zintnsyfikowały działania skierowane przeciwko Żydom – w kwietniu 1944 r. rząd węgierski wprowadził obowiązek noszenia na ubraniach żółtej Gwiazdy Dawida, a dwa dni później podjął decyzję o założeniu gett i przesiedleniu do nich około 500 tys. Żydów mieszkających poza Budapesztem. Do końca 1944 roku powstało na Węgrzech 200 gett. W kwietniu tego roku z rozkazu Adolfa Eichmanna rozpoczęto deportacje Żydów mieszkających poza stolicą do KL Auschwitz. Podczas głównej fali wysiedleń, od 14 maja do 9 lipca, wywieziono tam 437 402 Żydów. Większość zginęła w komorach gazowych zaraz po przywiezieniu. (…). Wojnę przetrwało 220–250 tys. węgierskich Żydów, w tym na tzw. fałszywych papierach lub w ukryciu w Budapeszcie ocalało 30–35 tysięcy (…). Znaczna część ocalenie zawdzięcza rezydującym na Węgrzech organizacjom międzynarodowym i zagranicznym dyplomatom. Próbowali przyjść z pomocą Żydom, wydając paszporty swoich krajów i umieszczając w domach objętych międzynarodowym immunitetem. (…)[4].

4 Źródło: Aleksandra Namysło, *Sprawiedliwi na Węgrzech* [w:] https://sprawiedliwi.org.pl/pl/o-sprawiedliwych/sprawiedliwi-na-swiecie/sprawiedliwi-na-wegrzech (dostęp 29.04.2020).

→ **załącznik nr 2**

JEDEN — DWA — TRZY

Jeden – dwa – trzy…
Cztery metry długości
Dwa kroki wszerz, a reszta jest ciemnością…
Życie wisi nade mną jak znak zapytania.

Jeden – dwa – trzy…
Może jeszcze tydzień,
A może miesiąc tu zostanę
Ale czuję, że śmierć jest o krok.

W przyszłym lipcu,
Mogłam mieć 23 lata;
Postawiłam na to, co najważniejsze,
Rzuciłam kości. Przegrałam.

Ostatni wiersz Hannah Szenes napisany tuż przed wykonaniem na niej wyroku śmierci[5].

→ **załącznik nr 3**

(…) Pewnego dnia jedna z uczennic Gimnazjum Żeńskiego w Łodzi przyglądała się starszym koleżankom, które na lekcji wychowania fizycznego trenowały (z mizernym skutkiem) skok w dal. Postanowiła sama spróbować – w odświętnych butach i mundurku szkolnym, bez rozgrzewki skoczyła zdecydowanie dalej niż one. Trener natychmiast dostrzegł jej niesamowity talent. (…) w 1930 została mistrzynią Polski w skoku w dal, łącznie 5 razy – w latach 1931, 1935, 1936, 1939 i 1946 – zdobyła też tytuł mistrzyni kraju w rzucie oszczepem. (…)

Gdy w 1936 roku wyjeżdżała do Berlina na olimpiadę, nikt nie wątpił, że i stamtąd przywiezie medal. (…) Do pierwszego zgrzytu doszło podczas ceremonii dekoracji medalowej – niemieckie zawodniczki oraz stojący wokół podium ludzie podnieśli ramiona w nazistowskim

5 Źródło: Piotr Korczyński, *Hannah Szenes – izraelska cichociemna* [w:] http://nowa.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/27493?t=Hannah-Szenes-izraelska-cichociemna (dostęp 29.04.2020).

pozdrowieniu. Tylko Kwaśniewska stała wyprostowana z opuszczonymi rękami… Mimo to została zaproszona do loży Hitlera. Führer chciał bowiem osobiście złożyć wyrazy uznania olimpijkom. To tam, w obecności Josepha Goebbelsa, Hermanna Göringa i innych nazistowskich oficjeli, na słowa Hitlera: „Gratuluję małej Polce", Maria rezolutnie odpowiedziała: „Pan też niezbyt wysoki…". „Bo on miał 1,60 w czapce, a ja 1,66 wzrostu". (…) Pamiątką tego (…) wydarzenia było zdjęcie młodziutkiej Marysi z Führerem (…).

Po berlińskiej przygodzie Polski Związek Lekkiej Atletyki wysłał Kwaśniewską na Lazurowe Wybrzeże, a potem do Genui, gdzie miała przygotowywać się do kolejnych igrzysk. Tam zastał ją wybuch wojny. Wbrew radom i zdrowemu rozsądkowi Maria nie została we Włoszech, lecz wróciła do Warszawy i wzięła udział w jej obronie. Miała ukończony kurs sanitarny i przeciwlotniczy oraz prawo jazdy. Skierowano ją więc do prowadzenia samochodu sanitarki, którym przewoziła rannych. Ewakuowała żołnierzy z okopów nad Wisłą, często dźwigając ich na rękach. Otrzymała za to Krzyż Walecznych.

W ferworze walk nie zgubiła pamiątkowego zdjęcia z Hitlerem. Jak miało się wkrótce okazać – na szczęście.(…) Podczas okupacji pracowała w warszawskiej gospodzie „Pod Kogutem" i mieszkała w Podkowie Leśnej. Kiedy w 1944 roku Niemcy założyli w pobliskim Pruszkowie obóz przejściowy dla usuniętych ze stolicy warszawiaków, tak zwany Dulag 121, nie zastanawiała się nawet przez chwilę – natychmiast ruszyła na pomoc. W tym miejscu do gry wkroczyła słynna fotografia. Wizerunek uśmiechniętego Hitlera i stojącej obok Marysi strażnik przy bramie traktował bowiem jak… przepustkę. Dzięki temu Kwaśniewska (jak sama twierdziła) wyprowadziła z obozu aż 150 osób, w tym poetkę Ewę Szelburg-Zarembinę i pisarza Stanisława Dygat[6].

6 Źródło: Paweł Stachnik, *Maria Kwaśniewska. Ta Polka powiedziała Hitlerowi prosto w twarz, że jest… kurduplem* [w:] https://ciekawostkihistoryczne.pl/2018/10/08/ta-polka-powiedziala-hitlerowi-prosto-w-twarz-ze-jest-kurduplem/ (dostęp 29.04.2020).

→ **załącznik 4**

Uroczystość wręczenia medali oszczepniczkom podczas Letnich Igrzysk Olimpijskich w Berlinie. Kwaśniewska jako jedyna nie podnosi ręki w faszystowskim pozdrowieniu.[7]

→ **załącznik nr 5**

PYTANIA DLA GRUP 1—5

Grupa 1

1. Jak zmieniła się sytuacja Żydów na Węgrzech w 1944 roku?
2. Kto odpowiadał za deportację ludności żydowskiej do Auschwitz?
3. Czy osoby przeznaczone do deportacji mogły liczyć na czyjąś pomoc i w jakim zakresie?

Pamiętajcie, żeby uzasadnić każdą odpowiedź.

Grupa 2

1. Jak myślicie, co zdecydowało, że Hannah Szenes, poetka i osadniczka żydowska w Palestynie, postanowiła powrócić do ojczyzny, w której trwały prześladowania jej rodaków?
2. Czy kobiecie w jej czasach trudno było zostać komandosem?
3. Hannah Szenes została skazana na śmierć, ponieważ pomimo tortur nie zdradziła przesłuchującym żadnych informacji. Jak myślicie, czy jej ofiara była daremna?

Pamiętajcie, żeby uzasadnić każdą odpowiedź.

7 Źródło: http://sportowcydlaniepodleglej.pl/maria-kwasniewska-talent-i-serce/ (dostęp 29.04.2020).

Grupa 3

1. W jakiej sytuacji znajduje się więzień/więźniarka?
2. Czy w obliczu nieuniknionego można pogodzić się ze śmiercią?
3. Czy ofiara Hannah Szenes poszła na marne?

Pamiętajcie, żeby uzasadnić każdą odpowiedź.

Grupa 4

1. Czy jeden przedmiot lub wydarzenie może zmienić historię? Spróbujcie odpowiedzieć na to pytanie, wykorzystując historię Marii Kwaśniewskiej oraz inne wydarzenia, które znacie z historii.
2. Czy Maria Kwaśniewska naprawdę była „małą Polką" czy wielką bohaterką?

Pamiętajcie, żeby uzasadnić każdą odpowiedź.

Grupa 5

1. Przyjrzyjcie się zdjęciu i zastanówcie się, czy postawa polskiej lekkoatletki może zostać nazwana biernym oporem?
2. Dla kogo jej gest w 1936 roku mógł okazać się znaczący i dlaczego?

Pamiętajcie, żeby uzasadnić każdą odpowiedź.

BIBLIOGRAFIA:

Piotr Korczyński, *Hannah Szenes – izraelska cichociemna* [w:] http://nowa.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/27493?t=Hannah-Szenes-izraelska-cichociemna (dostęp 29.04.2020).

Maria Kwaśniewska Talent i serce, w: http://sportowcydlaniepodleglej.pl/maria-kwasniewska-talent-i-serce/ (dostęp 29.04.2020).

Aleksandra Namysło, *Sprawiedliwi na Węgrzech* [w:] https://sprawiedliwi.org.pl/pl/o-sprawiedliwych/sprawiedliwi-na-swiecie/sprawiedliwi-na-wegrzech (dostęp 29.04.2020).

Paweł Stachnik, *Maria Kwaśniewska. Ta Polka powiedziała Hitlerowi prosto w twarz, że jest… kurduplem* [w:] https://ciekawostkihistoryczne.pl/2018/10/08/ta-polka-powiedziala-hitlerowi-prosto-w-twarz-ze-jest-kurduplem/ (dostęp 29.04.2020).